

MARIE MCAULIFFE
BINOD KHADRIA

1

RAPORA GENEL BAKIŞ: ARTAN BELİRSİZLİK ORTAMINDA GÖÇ VE HAREKETLİLİĞE İLİŞKİN BAKIŞ AÇISI SAĞLAMAK¹

Giriş

Göç ve hareketlilik üzerine yapılmış çalışmalar sonucu elde edilmiş uzun vadeli ve gittikçe zenginleşen bulgular, göçün oldukça geniş bir yelpazede kendini gösteren yüksek öncelikli siyasa konularını etkileyen geniş kapsamlı ekonomik, sosyal, siyasal ve teknolojik dönüşümlerle doğrudan ilintili olduğunu ortaya koymaktadır.² Bu dönüşümler küreselleşme süreçlerinin derinleşmesiyle gündelik hayatlarımızın işleyişine artan ölçüde etki etmekte, iş yerlerimizde, evlerimizde, sosyal ve manevi yaşamımızda kendisini giderek daha da fazla hissettirmektedir. Mesafeleri indirgeyen teknolojilerin yaygınlaşması, dünyanın dört bir yanında üretilen bilgiye, emtiya ve hizmete giderek daha fazla kişinin erişmesine imkân vermektedir.

Ancak bütün bunlara, belirsizliklerle dolu bir dönemin tam ortasında olduğumuz yönündeki hissiyat da eşlik etmektedir. Bir çok yorumcu, iki dünya savaşının hemen sonrasında şekillenmiş olan küresel siyasal dünya düzeninin sağlamlığını ve bu düzenin beraberinde getirdiği bütün ittifakları ve ortak çıkarları sorgulamaya başlamıştır.³ Bazı yorumcular ise, içerisinde olduğumuz jeopolitik belirsizlik ve hoşnutsuzluk hissiyatının izini, duygusal duyarlılığı kaybetme pahasına “mantiğa” ve “liberal rasyonalizme” yapılan baskın ve ısrarcı vurguya kadar uzanan bir yaklaşımı benimseyerek, bu dönemi bir “öfke çağı” olarak adlandırmışlardır.⁴

Bu dünya göç raporunun, göç alanında son iki yıllık dönemde yaşanan gelişmelere tarihsel ve güncel etmenlerin bir analizini de sunma vurgusuyla eğiliyor olması, tam da böyle bir bağlamsal çerçeveye oturmaktadır. Rapor, göçün ve yerinden edilmenin geniş kapsamlı ve uzun vadeli sosyal, siyasi, ekonomik ve güvenlikle ilişkili bağlamlarda gerçekleştiğinin farkındalığı bakımından tarihsel; köklü küresel dönüşümlerin tam ortasında olduğumuzun ve bu dönüşümlerin gündelik hayatlarımızda yaptığı değişikliklerin göçün gerçekleştiği ve tartışıldığı ortamı doğrudan etkilemekte olduğunun farkındalığı bakımından ise güncel bir nitelik taşımaktadır.

Göç alanında yaşanan gelişmeler nelerdir?

2018 Dünya Göç Raporu'nun 2017 yılının sonlarında yayımlanmasından bu yana geçen iki yıl içerisinde, göç alanında bir çok gelişme kaydedilmiştir.⁵ Birleşmiş Milletler'e Üye Ülkelerin bir araya gelerek göçün ve yerinden edilmenin uluslararası göstergeleri konusunda iki küresel mutabakatı -Güvenli, Düzenli ve Kurallı Göç için

1 Marie McAuliffe, Başkan, Göç Politikaları Araştırma Birimi [Migration Policy Research Division], IOM ve Binod Khadria, Profesör, Jawaharlal Nehru Üniversitesi.

2 Örneğin; bakınız, Castles, 2010; Goldin, Cameron ve Balarajan, 2011; Koser, 2016; Triandafyllidou, 2018.

3 Ikenberry, 2018; Stone, 2016.

4 Mishra, 2017.

5 IOM, 2017.

Küresel Mutabakat [*Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration*] ve Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat [*Global Compact on Refugees*]- sonuçlandırmaları ile dünya, **küresel düzeyde tarihi bir değişime** tanıklık etmiştir: Bu mutabakatların sonuçlandırılmış olmaları, ülkelerin, uluslararası örgütlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer aktörlerin (özel sektörde faaliyet gösteren kuruluşlar gibi) göçün uluslararası düzeyde yönetiminin iyileştirilmesine yönelik sarf ettikleri onlarca yıllık çabanın nihai ürünüdür. Ülkelerin en nihayetinde bu mutabakatların geliştirilmesine olan bağlılıklarını taahhüt etmesi ile sonuçlanan bu uzun yıllar boyunca⁶ uluslararası, bölgesel, ulusal ve yerel düzeylerde sayısız diyalog girişimleri, çalıştaylar, istişareler ve yan etkinlikler gerçekleştirilmiş olup; bütün bu faaliyetler göçe ilişkin farklı “gerçeklikler”in paylaşılmasını ve göçün yararlarının yanı sıra barındırabileceği zorlukların da daha derinlemesine kavranmasıyla ortak çıkar alanlarının daha da genişletilmesini mümkün kılmıştır. Dolayısıyla mutabakatlar, dayanaklarını oluşturan kilit meseleler üzerine uzun yıllar boyunca yürütülmüş olan bir çalışma üzerine temellendirilmiştir.

Geçtiğimiz iki yıl içerisinde büyük sıkıntılar, travmalar ve hatta can kayıplarıyla sonuçlanmış olan büyük çaplı göç ve yerinden edilme olaylarının yaşanmış olması, üzücü bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Milyonlarca insanı yerinden eden bu olayların en öne çıkan nedenleri çatışma (örneğin; Suriye Arap Cumhuriyeti, Yemen, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Güney Sudan içerisinde veya bu ülkelerden gerçekleşen yerinden edilmeler), aşırı şiddet olayları (örneğin; Bangladeş’e sığınmaya zorlanan Rohingya’ların maruz kaldığı şiddet) veya ciddi boyutlarda ekonomik ve siyasi istikrarsızlık (örneğin; milyonlarca Venezuelalı’nın karşı karşıya geldiği koşullar) olmuştur. İklim değişikliğinin büyük çaplı etkilerini gündeme getiren küresel girişimlerin ve uluslararası politika geliştirme mekanizmalarının da getirişiyle, çevresel sorunların ve iklim değişikliğinin insan hareketlilikleri (planlı göç/yer değiştirme ve yerinden edilme gibi) üzerindeki etkisine dair farkındalık da giderek artmaktadır.⁷ 2018 ve 2019 yıllarında, Mozambik, Filipinler, Çin, Hindistan ve Amerika Birleşik Devletleri de dahil olmak üzere dünyanın bir çok bölgesinde, iklim ve hava şartlarına bağlı risklerin tetiklediği büyük ölçekli yerinden edilmeler gerçekleşmiştir.⁸

Aynı zamanda **uluslararası göçün ölçeğinde en güncel eğilimler doğrultusunda gerçekleşen bir büyüme** de şahit olmuş bulunmaktayız. Dünya genelinde uluslararası göçmenlerin sayısının, yaklaşık üçte ikisi işgücü göçmenleri olmak üzere, toplamda yaklaşık 272 milyona ulaştığı tahmin edilmektedir.⁹ Bu rakam dünya nüfusu içerisinde çok düşük bir oran (%3,5) teşkil etmektedir ve bu da dünya çapında insanların büyük çoğunluğunun (%96,5) doğdukları ülkede ikamet ettikleri anlamına gelmektedir. Ancak uluslararası göçmenlerin tahmini sayısı ve oranı daha şimdiden 2050 yılı için öngörülen ve 230 milyon veya yüzde 2,6 düzeyinde seyreden bazı tahminlerin üzerine çıkmıştır.¹⁰ Bununla birlikte, uluslararası göçün hem ani gelişen olaylarla (şiddetli istikrarsızlık, ekonomik kriz veya çatışma gibi) hem de uzun vadeli eğilimlerle (demografik değişim, ekonomik kalkınma, iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, ve ulaşım erişim gibi) yakından ilişkili olması nedeniyle, ölçeğine ve hızına ilişkin isabetli bir öngörde bulunmanın ne derece güç olduğu da geniş ölçüde kabul gören bir gerçektir.¹¹ Ayrıca uluslararası göçün, dünyanın her yerinde aynı özellikte olmayıp, uzun yıllar içerisinde biçimleşmiş olan göç “koridorları” gibi ayırıcı özellikte bir çok farklı göç kalıbı ile sonuçlanan, ekonomik, coğrafi, demografik ve başka faktörlerce şekillendirilmekte olduğunu, uzun vadeli verilerden de bilmekteyiz (detaylar için bu raporun 3. bölümüne bakınız). En geniş koridorlar, gelişmekte olan ülkelere, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Rusya Federasyonu, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan gibi daha büyük ekonomilere doğru gerçekleşme eğilimindedirler. Özellikle bazı gelişmekte olan

6 Ülkelerin taahhütleri 2016 Mülteci ve Göçmenler için New York Deklarasyonu’nda [2016 New York Declaration for Refugees and Migrants] açıkça ifade edilmiştir (UNGA, 2016).

7 Detaylı bir tartışma için bu raporun 9. bölümüne bakınız.

8 Küresel ve bölgesel göç verilerine ve bilgilerine ilişkin bir tartışma için bu raporun 2. ve 3. bölümlerine bakınız.

9 UN DESA, 2019a; ILO, 2018.

10 Örneğin; bakınız, IOM 2003.

11 WEF, 2019; UN DESA, 2003.

altbölgelerdeki ve ülkelerdeki nüfusların önümüzdeki birkaç onyı içerisinde artarak gelecek nesiller üzerinde bir göç baskısı teşkil edeceği tahmin edildiğinden, bu kalıbın gelecekte de uzun yıllar aynen bu şekilde devam etmesi olası görünmektedir.¹²

Raporun I. Kısım'ında öne çıkan, göçe ve göçmenlere ilişkin başlıca veriler ve bilgiler, aşağıda ana hatlarıyla belirtilmiştir. Konu hakkında daha fazla bilgi ve daha derinlikli tartışmalar raporda ayrıca sunulmuştur.

I. Kısım'da Öne Çıkanlar: Göçe ve Göçmenlere İlişkin Veriler ve Bilgiler

2019 yılında uluslararası göçmenlerin dünya çapındaki sayısı: 272 milyon (dünya nüfusunun %3,5'i)

- Uluslararası göçmenlerin yüzde 52'si erkek, yüzde 48'i kadındı.
- Tüm uluslararası göçmenlerin yüzde 74'ü çalışma çağındaki (20–64 yaş) kişilerden oluşuyordu.

Hindistan, uluslararası göçmenler için en büyük menşe ülke olmaya devam etti

- Hindistan ülke dışında yaşayan göçmenlerinin sayısı en fazla (17,5 milyon) kaydedilen ülke oldu, ve onu Meksika ve Çin izledi (sırasıyla 11,8 milyon ve 10,7 milyon).
- En çok tercih edilen hedef ülke ABD olmaya devam etti (50,7 milyon uluslararası göçmen).

Göçmen işçilerin sayısı yüksek gelirli ülkelerde hafif bir düşüş kaydederken, diğer bütün yerlerde artış kaydetti.

- 2013 ile 2017 yılları arasında, yüksek gelirli ülkeler, göçmen işçilerin sayısında hafif bir düşüş yaşadılar (112,3 milyondan 111,2 milyona). Üst orta gelirli ülkeler ise en yüksek artışa şahit oldular (17,5 milyondan 30,5 milyona).
- 2017 yılında, erkek göçmen işçilerin dünya çapındaki sayısı, kadın göçmen işçilerin sayısından 28 milyon daha fazlaydı. Erkek göçmen işçilerin sayısı 96 milyon iken (%58), kadın göçmen işçilerin sayısı 68 milyonu (%42).

2018 yılında uluslararası işçi dövizleri 689 milyar ABD dolarına yükseldi.

- En fazla işçi döviz alan ilk 3 ülke, Hindistan (78,6 milyar ABD doları), Çin (67,4 milyar ABD doları) ve Meksika (35,7 milyar ABD doları) oldu.
- Amerika Birleşik Devletleri en fazla işçi döviz çıkışının gerçekleştiği ülke oldu (68,0 milyar ABD doları) ve onu Birleşik Arap Emirlikleri (44,4 milyar ABD doları) ve Suudi Arabistan (78,6 milyar ABD doları) takip etti.

2018 yılında küresel mülteci nüfusu 25,9 milyon olarak kaydedildi.

- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) tanıdığı mültecilerin sayısı 20,4 ve Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı'nın (UNRWA) tanıdığı Filistinli mültecilerin milyon sayısı 5,5 milyon olarak kaydedildi.
- Küresel mülteci nüfusunun yüzde 52'sini 18 yaş altındaki kişiler oluşturdu.

Şiddet ve çatışma nedeniyle ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin sayısı 41,3 milyona ulaştı.

- Bu, Ülke İçinde Yerinden Edilme İzleme Merkezi'nin izleme faaliyetlerine başladığı 1998 yılından bu yana kaydedilen en yüksek rakam oldu.
- Yerinden edilmiş kişilerin sayısının en yüksek kaydedildiği ülke Suriye Arap Cumhuriyeti oldu (6,1 milyon), ve onu Kolombiya (5,8 milyon) ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti (3,1 milyon) izledi.

2018 yılında vatansız kişilerin sayısı dünya çapında 3,9 milyon olarak kaydedildi.

- Vatansız kişilerin sayısının en fazla kaydedildiği ülke Bangladeş oldu (yaklaşık 906.000). Bangladeş'i, Fildişi Sahilleri (692.000) ve Myanmar (620.000) izledi.

Daha detaylı bilgi için, bu raporun 2. bölümüne başvurunuz. Yukarıda sunulan tahminlere ilişkin kaynaklar ve tarihler bölümde ana hatlarıyla verilmiştir.

Göç kalıpları bölgeden bölgeye göre farklılık göstermektedir

- Doğum yeri Afrika, Asya ve Avrupa olan çoğu uluslararası göçmen doğdukları bölgede ikamet ederken, Latin Amerika ve Karayipler'den ve Kuzey Amerika'dan gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu doğdukları bölgelerin dışında ikamet etmektedir. Okyanusya'da, bölge içi ve bölge dışında ikamet eden göçmenlerin sayısı 2019 yılında da hemen hemen aynı seviyede kalmıştır.
- Tüm uluslararası göçmenlerin yarısından fazlası (141 milyon) Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaşamıştır.

Göç, birçok ülkede nüfus değişimlerinin temel belirleyicisi olmuştur.

- Bölge içi göç, Ekvator Ginesi gibi bazı Afrika ülkelerinde nüfus değişimlerine katkıda bulunan önemli bir faktör olmuştur.
- İşgücü göçü, özellikle Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkelerinde gerçekleşen önemli nüfus değişimlerinde rol oynamıştır. Göçmenler, Umman ve Suudi Arabistan dışında kalan KİK ülkelerinde nüfusun çoğunluğunu oluşturmuştur.

Bazı bölgelerde yerinden edilme başat bir özellik olmaya devam etti.

- Suriye Arap Cumhuriyeti ve Türkiye, sırasıyla 6,7 milyon ve 3,7 milyon olmak üzere, dünya çapında en fazla sayıda mülteci için hem menşe hem de ev sahibi ülke konumunda oldular. Kanada, 2018 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nden daha fazla sayıda mültecinin yeniden yerleştirilmesi ile, en büyük yeniden yerleştirme ülkesi oldu.
- 2018 yılında afet kaynaklı yeni yerinden edilmelerin sayısının en yüksek kaydedildiği ülke Filipinler oldu (3,8 milyon).
- 2019 yılı ortası itibarıyla, yaklaşık 4 milyon Venezuelalı ülkesini terk etmiş bulunmaktaydı. Venezuela Bolivar Cumhuriyeti 2018 yılında sığınmacılar için (340.000'in üzerinde) en büyük kaynak ülke konumundaydı.

Daha detaylı bilgi için, bu raporun 3. bölümüne başvurunuz. Yukarıda sunulan tahminlere ilişkin kaynaklar ve tarihler bu bölümde ana hatlarıyla verilmiştir.

Göç araştırmaları ve analizleri yüksek miktarda fikri çıktı sunmaya devam etti.

- Göçü konu edinen akademik yayınların sayısındaki artışın devam etmesiyle, şimdiye kadar kaydedilen en hacimli akademik üretim geçtiğimiz son iki yıl içerisinde gerçekleşti. Uluslararası örgütler göçle ilgili konularda oldukça geniş bir yelpazede önemli çıktılar sundular.
- Göç konusunda ortaya koyulan akademik çıktılarda, özellikle Avrupa'yı ilgilendiren konularda yapılan çalışmalar söz konusu olduğunda, hedef ülkelerin bakış açısının baskın olduğu gözlemlenmektedir. Seçili dergilerde yayın yapmış olan yazarların birincil kurumsal aidiyetlerine ilişkin coğrafi açıdan yapılan bir karşılaştırma, çoğunluğunun gelişmiş ülkelerdeki kurumlardan olduklarını göstermektedir.

Daha detaylı bilgi için, bu raporun 4. bölümüne başvurunuz. Yukarıda sunulan tahminlere ilişkin kaynaklar ve tarihler bu bölümde ana hatlarıyla verilmiştir.

Değişen göçün kendisi mi, yoksa göçün betimlenme biçimleri mi?

Yukarıda sunulan tartışma ve öne çıkan temel noktalardan da anlaşıldığı üzere, göç olgusu son yıllarda “sismik” boyutlarda olmasa da katlanarak büyüyen nitelikte değişimler geçirmiştir. Göç ve yerinden edilmenin topyekûn olarak ölçek bakımından geçirdiği değişim buna bir örnek teşkil etmektedir. Daha doğrusu, ekonomik büyüme ve reformların, ticaret serbestilerinin ve uzun vadeli istikrarın beraberinde getirdiği fırsatlar hayata geçirildikçe, var olan göç kalıplarının daha da derinleşerek devam ettikleri gözlemlenmektedir. Genel bir olgu olarak uluslararası göç, haber medyasında lanse edildiği şekliyle gayet basit ve anlaşılır gibi gözükse de; giderek kuvvetlenen bulgular, bu olgunun karmaşıklığını gözler önüne sermektedir.¹³ Göçü ve hareketliliği nasıl kavramsallaştırdığımız sorunsalı, uzun zamandır, bir çok bilim insanı ve siyasa yapıcının üzerinde çalıştığı bir konu olagelmıştır.¹⁴ Son zamanlarda bazı araştırmacılar, “göç”e bakış açısının oldukça fikri sabit olmasından kaynaklanan yanlışlardaki artışa dikkat çekerek, olgunun tekrardan etraflıca mütalaa edilmesi yönünde çağrılarda bulunmaktadırlar -Profesör Ronald Skeldon’ın konu hakkında yapmış olduğu yakın tarihli çalışmadan bir alıntı için aşağıdaki metin kutusuna bakınız.

Uluslararası göç, iç göç, hareketlilik ve kentleşmeye yeniden bakış

Göçün, nüfus değişkenleri içerisinde en problemliliği taşıyan değişken olduğuna dair hep bir ön kabul vardır. Bir bireyin yaşamında belirleyici olan doğum veya ölüm gibi tekil olayların aksine göç, çok yönlü bir olay olarak gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla göç üzerine yapılacak ölçüm ve değerlendirilmeler tamamıyla göçün zamansal ve mekânsal bağlamında nasıl tanımlandığına bağlı olacaktır.

...

Göç verilerinin toplanmasına içkin bütün problemlere rağmen, son yıllarda bu alanda kayda değer ölçüde ilerleme sağlanmıştır. İlk olarak Sussex Üniversitesi’nin derlediği, daha sonra Birleşmiş Milletler Nüfus Birimi ve Dünya Bankası’nın kapsamını genişletip halen üzerinde çalışarak devamlılığını sağladığı ve tüm dünyayı kapsayan menşe ve hedef ülkeler veritabanı, uluslararası nüfus hareketliliklerinin küresel düzeyde çok daha titizlikle ölçülebilmesini mümkün kılacak bir çerçeve sunmuştur. Bu verilerden elde edilen çıkarımlara göre, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 3’ü doğdukları Ülke veya bölgeden başka bir yerde yaşamıştır ve bu oran 1990’lı yıllardan bu yana büyük ölçüde bir değişime uğramamıştır. ... İç göç ve uluslararası göç sistemleri evrildikçe ve değişime uğradıkça, aralarında var olan bağlantıların doğası da aynı oranda değişmektedir... kısa-sürelili hareketliliklerin farklı biçimleri temelde kent kültürlerinden ve kent ekonomilerinden doğmaktadır.

...

İnsanların çoğunluğunun herhangi bir hareketlilik göstermediği veya belirli bir konumda sabit kaldığı düşüncesi cazip gelebilir; ancak, bu yanlış bir düşüncedir. Hareketlilik, şayet yürürlükteki belirli politikalar veya başka faktörler yoluyla üzerinde herhangi bir kısıtlama veya kontrol sağlanmıyorsa, bütün nüfuslara içkin karakteristik bir özelliktir. Yine de bazı topluluklar diğerlerine göre daha fazla ve daha farklı biçimlerde hareket ediyor gibi görünebilirler ve bu durum her bir ülkenin gelişmişlik

13 Czaika ve de Haas, 2014; De Witte, 2018; Hall ve Posel, 2019.

14 Faist ve Glick-Schiller, 2009; Hochschild ve Mollenkopf, 2008; King, 2012.

düzeyle yakından ilişkilidir; ve yine bu da, her bir ülkedeki nüfus dağılımının nasıl olduğu ile bağlantılıdır. İç göçün ölçülmesindeki yukarıda söz edilen tüm güçlükler rağmen, farklı mekanlarda gözlemlenen kalıpların karşılaştırmalı olarak incelenbilmesine olanak sağlayacak analitik modellerin inşasında oldukça mesafe kat edilmiştir.

a Parsons ve ark., 2007; UN DESA, 2015.
Kısa alıntı, Skeldon, 2018.

Ancak, göçün karmaşıklığındaki bu artışın, kısmen de olsa, göçle ve göçmenlerle ilgili bilgiye her zamankinden çok daha rahat erişilebilmesinden kaynaklandığının da ayrımında olmalıyız. Kimlerin, hangi sebeplerle, nerelere ve hangi yollarla göç ettikleri hakkında, hala arzu ettiğimiz ölçüde olmasa da, çok daha fazla bilgi sahibiyiz. Fakat bu “karmaşıklık” meselesinin, küresel düzeyde meydana gelmekte olan sayısız değişimler için de geçerli olduğu artık çok daha aşıkardır. Bu minvalde aşağıda verili metin kutusunda altı çizilen, belli başlı bazı değişimler, bu raporun II. Kısım’ında derinlemesine incelenmiş ve analiz edilmiştir.

II. Kısım’da öne çıkanlar: Karmaşık ve yeni ortaya çıkan göç meseleleri

- Göçmenler, birçok farklı sektörde değişimin bizzat öncüleri de olmak kaydıyla, hem menşe hem de hedef ülkelere ve toplumlara, sosyo-kültürel, sivil-politik ve ekonomik anlamda önemli ölçüde katkı sağlamışlardır (bölüm 5).
- Göçmenlerin girişimcilik faaliyetlerinde bulunma eğilimleri, yerel halka kıyasla daha fazladır. Göçmenler, Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde, inovasyona yerleşik halktan daha yüksek oranlarda katkı sağlamışlardır (bölüm 5).
- Ülkeye göç edenlerin kabul eden topluma dahil edilme süreçleri, çok çeşitli ve birbiriyle çok yakından bağlantılı toplumsal/politik alanlarla doğrudan bir ilişki halindedir. Dil, eğitim, işgücü piyasasına katılım, aile birleşimi, siyasal yaşama katılım ve vatandaşlığa kabul edilme gibi farklı politika alanlarının her birinde meydana gelen dahil edilme çıktılarının, diğerlerini de etkilemesi olasıdır (bölüm 6).
- Göç ve sağlık arasında, sadece kriz dönemlerinin de ötesine geçen, dinamik ve karmaşık bir ilişki vardır. Göç, özellikle zarardan korunma talebinde bulunanlar için, yeni sağlık riskleri ile karşı karşıya gelmek anlamına gelebildiği gibi, daha sağlıklı koşullara erişmekle de ilişkilendirilebilir (bölüm 7).
- Göç eden çocukların çoğunluğu ait oldukları aile birimleri refakatinde güvenli göç süreçleri dahilinde göç ediyor olsa da, bir çok çocuk göçmen zarardan koruma konusunda etkili mekanizmalardan mahrum kalmakta ve göç yolculuğunun her aşamasında insan hakları ihlalleri ile karşı karşıya gelmektedir (bölüm 8).
- Çocuk göçmenlerin toplam sayısına ilişkin en güncel küresel tahmin yaklaşık 31 milyondur. Dünyada yaklaşık 13 milyon çocuk mülteci, 936.000 çocuk sığınmacı ve kendi ülkesi içinde zorla yerinden edilmiş 17 milyon çocuk bulunmaktadır (bölüm 8).
- Aşırı hava olaylarının hem şiddet hem de sıklık bakımından artış kaydettiği yönündeki bulgular gittikçe güçlenmektedir; ve bu gelişmenin, göç ve başka hareketlilik biçimlerini giderek artan oranlarda etkilemesi beklenmektedir. Çevresel değişiklikler ve iklim değişikliği nedenleriyle gerçekleşen insan hareketlilikleri genellikle koruma ve güvenlik kavramları çerçevesinde değerlendiriliyor olsa da, hareketliliğin aynı zamanda bir adaptasyon süreci de olduğuna dair bir anlayış, göçmenlerin de belirleyici aktörler olarak, mukabele denkleminde bir taraf olabilmelerine imkan sağlamaktadır (bölüm 9).

- Göçmenlik statüsü, bir göçmenin krizle başa çıkma kabiliyetine önemli ölçüde etki etmektedir. Ülkeye göç ve vize politikalarında esneklik, göçmenlerin hem kendilerini güvence altına alabilmelerine hem de olası bir krizin tesirinden daha kolay kurtulabilmelerine yardımcı olmaktadır. Geri dönüş, ilk başvurulacak çözüm yolu olmamakla birlikte, mukabele seçeneklerinden bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır (bölüm 10).
- Geçtiğimiz iki yıllık dönem, özellikle Birleşmiş Milletler Göç Ağı'nın ve mülteciler ve göçe ilişkin iki küresel mutabakatın da teşekkülüyle, göçün küresel düzeyde yönetiminde büyük bir değişime sahne olmuştur. Bu iki küresel mutabakat, yasal yönden bağlayıcı olmadıkları halde, sürdürülebilir uluslararası iş birliği ve taahhüt gerektiren konularda neredeyse evrensel bir görüş birliğini temsil etmektedir (bölüm 11).

(Jeo)politik, sosyal, çevresel ve teknolojik alanlardaki değişimin sergilemekte olduğu emsalsiz hız, bazı analistleri ve yorumcuları "ıvmelenmeler çağı"¹⁵, "dördüncü endüstri devrimi"¹⁶ ve "değişim çağı"¹⁷ gibi ifadeler icat etmek ve kullanmak durumunda bırakmıştır. Dünyanın ne kadar hızla değiştiğine ve bu değişimin bütün beklenti ve tahminlerin ötesine geçecek şekilde nasıl ivme kazanmakta olduğuna dair farkındalık oldukça yaygındır. Bu farkındalığa, söz konusu değişimin umulmadık (ve istenmeyen) etkilerle sonuçlandığına dair bir hissiyat da eşlik etmektedir:

Şiddetli çalkantıların, hayal kırıklıklarının ve akıl karışıklıklarının yoğunlukla yaşandığı bir dönemden geçiyoruz. Derinleşen jeopolitik gerilimler uluslararası ilişkileri dönüşüme uğrattıyor ve siyasi hizipçilik ülkelerin kendi içlerindeki derin çatlakları gün yüzüne çıkarıyor. Üstel teknolojilerin giderek yaygınlaşması, güvenlik, siyaset, ekonomi ve benzeri daha birçok olgu hakkında kabul edilegelmiş varsayımları alt üst ediyor.¹⁸

Politik alanda görülen temel değişimler, hem yükselişe geçen sosyal medya ve diğer çevrimiçi platformlar bağlamında sivil katılım, hem de siyasi liderlik standartları bakımından değerlendirildiğinde, özellikle dikkat çeken unsurlar haline gelmiştir. Örneğin; "Arap Baharı", insanların siyasi arenada seslerini duyurma şekilleri ve benimsedikleri aktivist örgütlenme biçimleri bakımından kayda değer gelişmelerin habercisi olmuştur.¹⁹ Dünyadaki demokratik sistemlerde yaşanmakta olan değişimler ve bu değişimlerin yönetim, jeopolitika ve uluslararası iş birliği alanlarındaki yansımaları hakkında ortaya koyulan analizler ve yorumlarda, yakın zamanda aniden yükselen bir dalgaya şahitlik etmiş bulunuyoruz. Küresel yönetim süreçlerinin temelini oluşturan esas değerlerin sarsılmaya başladığı bir dönemden geçmekteyiz. Bazı liderlerin kişisel çıkarlar gözeterek ortak çıkarları hiçe saymaları, eşitlikçilik, hesap verebilirlik, tarafsızlık, hakkaniyet, adalet ve doğruluk gibi değerleri baltalamakta, ulusları ve toplumları bazı toplum kesimlerini kendilerine özgü nitelikleri ve inanışları nedeniyle dışlamaksızın veya azletmeksizin topyekûn kalkındırmayı amaçlayan kanunları, usulleri ve kurumları da aşındırmaktadır.²⁰ Tarihsel süreç içerisinde de tanıklık ettiğimiz üzere, bu şekilde süregelen ve sistematik bir aşınma, insan haklarına ve nihayetinde de toplumlar içerisinde varlığını sürdüren gruplara karşı saldırı boyutuna kolaylıkla varabilmektedir.²¹

15 Friedman, 2016.

16 Schwab, 2016.

17 Mauldin, 2018.

18 Muggah ve Goldin, 2019.

19 AlSayyad ve Guvenc, 2015.

20 Fotaki, 2014.

21 Rawnsley, 2018.

Uluslararası göç, an itibarıyla yaşanan değişimlerin bir parçası olarak, adeta bir silaha dönüştürülmüştür. An itibarıyla içerisinde bulunduğumuz belirsizliğin ve baş döndürücü bir ivme kazanan değişimlerin toplumlarda yarattığı haklı korkuyu da fırsat bilen bazı kesimler tarafından, demokrasinin ve kapsayıcı sivil katılım ilkesinin altını kazan siyasi bir araç olarak kullanılmaktadır.²² Kimi liderler, göçün beraberinde getirdiği kayda değer faydayı ve zenginleşmeyi önemsiz addederek ve göçün insanlık tarihindeki yerini ısrarla görmezden gelerek, toplumları göç meselesi üzerinden ayrıştırmanın yollarını aramaktadırlar. Sosyal medyanın bir ayrıştırma ve kutuplaştırma aracı olarak giderek daha sıklıkla kullanıldığına sadece göç meselesi özelinde değil bir çok konuda şahit olmaktayız; ancak kimi zaman, göçü olumsuz ve gerçek dışı şekillerde lanse etmeye çalışan aktivistlerin çevrimiçi “kabile taktiklerine” başvurduğunu da görmekteyiz.²³ Uluslararası göçün farklı şekillerde lanse edilmesinin temelinde, özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) alanında olmak üzere, teknolojik inovasyonun kullanım biçimleri yatmaktadır. Ancak aşağıda verilen metin kutusunda da vurgulandığı üzere, göçün siyasallaştırılmasının aslında çok yeni bir gelişme olmadığını da hatırlamamız gerekmektedir.

Süregelen bir mesele olarak siyaset: 2003 Dünya Göç Raporu’ndan bir alıntı^a

Göç son derece siyasi bir konudur. Göçün siyasallaştırılması olgusu geçtiğimiz on yılda yaşanan bir dizi gelişmede de kendisini açıkça göstermiştir: Batılı ülkelerde hakim olan, eski Sovyet bloğu ülkelerinden gelecek göçmen kitlelerinin akınına uğrama korkusu ve Avrupa Birliği ülkelerinde hakim olan ve Birliğin her yeni genişleme adımıyla tekrar ateşlenen, yeni üye ülke vatandaşları tarafından istila edilme korkusu; Güneydoğu Asya’da finansal krizin tetiklediği ekonomik ve toplumsal çalkantılarda göçmenlerin payının sorgulanması; 11 Eylül 2001 terörist saldırılarının ardından uygulanan kısıtlayıcı politikalar ve toplumda göç karşıtı bir dalganın tetiklenmiş olması; birçok Afrika ülkesinde, ülke içi krizlerden göçmenleri sorumlu tutan yabancı düşmanı tutumların ard arda patlak vermesi; ve göç konusunun kimi siyasetçiler tarafından bir seçim malzemesi haline getirilerek kötüye kullanılması. Bütün bu örnekler bir yandan ekonomik, siyasi ve toplumsal meseleler arasındaki yakın bağı, diğer yandan da bunların hareketlilik ile olan ilişkisini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla göç, taşımakta olduğu psikolojik, ekonomik ve kamusal ilişkiler bağlamlarındaki çağrışımlarla, daha önce hiç bir zaman olmadığı kadar kolay bir hedef haline gelmiştir.

a IOM, 2003.

Kolaylaştırıcı ve ezber bozucu nitelikleriyle teknoloji

Göç, teknoloji ve inovasyonla iç içe geçmiş bir olgudur; ve uluslararası göçün, ülkeler ve toplumlar arasındaki tarihsel, coğrafi ve jeopolitik bağlantılar dolayısıyla gerçekleşen yatırım ve ticaret akışları ile çoğu kez uyum içerisinde işleyerek, teknoloji ve bilgi aktarımına destekleyici (ve bazen de kısıtlayıcı) yönde ne denli etki ettiğini analiz etmiş olan çok sayıda çalışma bulunmaktadır.²⁴ Teknoloji, özellikle de yeni biçimleriyle, göç süreçlerinde giderek artan ölçüde kritik bir öneme sahiptir. Örneğin son yıllarda, göçmenlerin yolculukları ile

22 Ritholtz, 2017.

23 McAuliffe, 2018.

24 Burns ve Mohapatra, 2008; Kapur, 2001; Khadria, 2004.

eşzamanlı olarak anlık bilgi ve öneri toplamak üzere BİT kullandıklarını gözlemlemekteyiz. Bu durum oldukça dikkat çeken, ve bazen de kaygı uyandıran bir konu halini almıştır. Kayıt dışı sınır geçişlerini destekleyici nitelikte olanlar da dahil olmak üzere anlık bilgi paylaşımlarına imkan veren BİT uygulamalarının kullanımı, sosyal medya platformlarının coğrafi olarak dağınık olan toplulukları ortak çıkarlar üzerinden bir araya getirebilme işlevlerinin de pekişmesiyle beraber, teknolojinin düzensiz göçü desteklemek için ne ölçüde kullanıldığı ve göçmenlerin istismarcı ve sömürücü göçmen kaçakçıları ve insan tacirlerinden kaçınmasına ne ölçüde vesile olduğu konusunda ciddi soru işaretleri uyandırmıştır.²⁵ Yaygınlaşan “mobil para” uygulamaları da dahil olmak üzere birçok yeni teknolojiye giderek artan oranlarda ve düşük maliyetlerle erişim sayesinde göçmenler, geride bıraktıkları aileleri ve toplumları ile olan sosyal bağları ve finansal destek sağlama yollarını da kaybetmeden, kabul eden ülkelere daha iyi entegrasyonu destekleyen uygulamalar da geliştirmişlerdir.

Güncel göç tartışmalarında, göç ve teknoloji arasındaki başka birtakım bağlantılar da gündeme gelmeye başlamıştır. Kilit sektörlerde yapay zekanın giderek daha fazla benimseniyor oluşu ve bunun göçmen işçi akınları ve yurt içi işgücü piyasası üzerindeki olası etkileri, hem menşe ülkelerdeki hem de kabul eden ülkelerdeki siyasetçi ve iş adamları için ilgi odağı olmuştur.²⁶

En güncel tartışmalar, blok zinciri teknolojisine ve bu teknolojinin göç bağlamında, özellikle işçi dövizleri bağlamında, ama aynı zamanda dijital kimlikler ve küresel hareketlilik açısından da, yarattığı sonuçlara eğilmeye başlamıştır.²⁷ Siyasi tartışmalara ve nihayetinde de siyasi kararlara etki etme çabasında olan aşırı sağ aktivizmin sosyal medya platformlarındaki ani yükselişinin de etkisiyle, sosyal medya teknolojisi göçün siyasi boyutlarına da gittikçe artan oranlarda tesir eder hale gelmiştir.²⁸

2020 Dünya Göç Raporu, muazzam değişimlerin ve giderek artan belirsizliklerin hâkim olduğu bu güncel bağlamda, eldeki veriler, araştırma sonuçları ve analizler ışığında, zamanımızın en önemli ve ivedi küresel göç meselelerinin daha incelikli ve derinlikli olarak kavranmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Göçü belirleyen karmaşık dinamikler, doğaları gereği, hiçbir zaman tam olarak ölçülemez, anlaşılabilir ve denetim altına alınamazlar. Fakat bu raporda da görüleceği gibi; göçün belli başlı temel özellikleri ve bunların ne gibi değişimlere uğradığı konusunda daha iyi fikir edinmemize yardımcı olacak, her geçen gün büyüyen ve gelişen bir veri ve bulgu havuzuna; ve aynı zamanda, göçün gerçekleşmekte olduğu güncel bağlamın nasıl evrildiğine ilişkin genel bir kanaate de sahibiz. Yanlış ve asılsız bilgilerin hali hazırda dolaşımında olduğu kamusal tartışmalarda, açık ortamlı “yeni medya” platformlarının giderek yaygınlaşmasından istifade edilerek göç olgusu ve göçmenler hakkındaki gerçekleri çarpıtmanın ve yanlış beyanlarda bulunmanın daha da kolay hale gelmiş olduğu da göz önünde bulundurulursa, sahip olduğumuz bu birikim çok daha önem kazanmaktadır.

Dünya Göç Raporları Serisi

İlk Dünya Göç Raporu 20 yıl önce yayımlandığında, göçü özellikle siyasa yapıcılar ve genel halk için daha anlaşılır kılma amacına yönelik tek seferlik bir rapor olarak tasarlanmıştı. Küreselleşmenin etkilerinin dünyanın birçok yerinde ve çok farklı şekillerde hissedilmeye başlandığı bir dönemde yazılmıştı. Gerçekten de ilk Dünya Göç Raporu,

25 McAuliffe, 2016; Sanchez, 2018.

26 McAuliffe, 2018.

27 Latonero ve ark., 2019; Juskalian, 2018.

28 Sosyal medya platformlarının göçe ilişkin kamusal tartışmaları nasıl dönüştürdüğü üzerine bir tartışma için bu raporun 5. bölümüne bakınız.

çıkış noktasında etkili olan gelişmelerden birinin küreselleşmenin göç kalıpları üzerindeki etkileri olduğunu ve dolayısıyla raporun “bir çok ülkeye daha önce benzeri görülmemiş yoğunlukta bir kitlesel insan akını ile sonuçlanan ve gittikçe küreselleşen ekonomiye bir bakış niteliğinde” olduğunu belirtmiştir.²⁹ Rapor göçün “asırlık bir olgu” olmasına karşın, hem malların hem de sermayenin daha fazla hareketliliğine imkan vermeye başlayan, ekonomik ve ticari süreçlerin küresel boyuttaki geniş çaplı dönüşümlerinin bir getirisi olarak, giderek ivme kazanmakta olduğu gerçeğine dikkat çekmişti. Aşağıda verili Tablo 1, *2000 Dünya Göç Raporu*’nun bildirilmiş olduğu kilit istatistiklerin özetini, raporun şimdiki baskısında yer alanlarla karşılaştırmalı olarak sunmaktadır. Tablo, bazı hususların oldukça sabit kalırken –uluslararası kadın göçmenlerin oranı ve dünya nüfusunun göçmen statüsünde olanlara olan toplam oranı - başka bir takım hususların dramatik bir biçimde değiştiğini göstermektedir. Örneğin; uluslararası işçi dövizleri, uluslararası göçün bir kalkınma lokomotifi olarak ne ölçüde öne çıktığını vurgulayan bir şekilde, 2000 yılında yaklaşık 126 milyar iken 2020 yılında 689 milyara yükselmiştir. Bu rakamlar, Birleşmiş Milletler’e Üye Ülkeleri özellikle 2000 yılından bu yana, göçün küresel düzeyde yönetişiminin güçlendirilmesi yönünde adımlar atmaya iten başat bir küresel mesele olarak ortaya çıkışını kısmen açıklamaktadır (bu tartışmanın detayları için raporun 11. bölümüne bakınız). Bu durumda Uluslararası Göç Örgütü’nün (IOM) kendisinin de, son yirmi yılda üye sayısını 76’dan şimdiki üye ülke sayısı olan 173’e çıkararak hacmen kayda değer bir büyüme kat etmiş olması da şaşırtıcı değildir. Tablo 1’de dikkati çeken bir başka nokta da uluslararası göçmenlerin (yaklaşık %85 oranında), mültecilerin (yaklaşık %80 oranında) ve ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin (yaklaşık %97 oranında) sayısındaki küresel düzeyde artışların; her birinin dünya nüfusuna oranlarının hala oldukça küçük seyrederek gerçekleşmiş olmasıdır.

Tablo 1. 2000 ve 2020 Dünya Göç Raporlarından kilit rakamlar ve göstergeler

	2000 Raporu	2020 Raporu
Uluslararası göçmenlerin tahmini sayısı	150 milyon	272 milyon
Göçmenlerin dünya nüfusundaki tahmini oranı	%2,8	%3,5
Uluslararası kadın göçmenlerin tahmini oranı	%47,5	%47,9
Uluslararası çocuk göçmenlerin tahmini oranı	%16,0	%13,9
Uluslararası göçmenlerin oranının en yüksek olduğu bölge	Okyanusya	Okyanusya
Uluslararası göçmenlerin oranının en yüksek olduğu ülke	Birleşik Arap Emirlikleri	Birleşik Arap Emirlikleri
Göçmen işçilerin sayısı	-	164 milyon
Uluslararası işçi dövizlerinin küresel toplamı (ABD doları)	126 milyar	689 milyar
Mültecilerin sayısı	14 milyon	25.9 milyon
Ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin sayısı	21 milyon	41.3 milyon
Vatansız kişilerin sayısı	-	3.9 milyon
IOM’e Üye Devletlerin sayısı*	76	173
IOM saha ofislerinin sayısı*	120	436 ⁺

Kaynaklar: Kaynaklar için bakınız, IOM, 2000 ve raporun güncel baskısı.

Notlar: Tabloda yer alan veri tahminlerinin tarihleri raporun yayınlanma tarihi ile değişiklik gösterebilir (tarih tahminlerine ilişkin detaylar için raporların asıllarına başvurunuz); bölgesel dağılıma ilişkin detaylar için bu raporun 3. bölümüne başvurunuz; * işaretli yerler verinin o yıl için güncel olduğunu ancak söz konusu veriye raporda yer verilmediğini belirtir; + 28 Ekim 2019 itibarıyla.

2000 *Dünya Göç Raporu*'nun göç politikalarına ve göç çalışmalarına olan katkısı zamanlama bakımından oldukça isabetli olup ve bu raporun başarısı Dünya Göç Raporları serisinin de müjdecisi olmuştur. 2000 yılından bu yana, IOM tarafından on adet dünya göç raporu hazırlanmıştır (aşağıda verili metin kutusuna bakınız) ve bu raporlar serisi örgütün en önemli yayın serisi haline gelmiştir. Serinin odağında her zaman, siyasa yapıcılarının, politika uygulayıcıların, araştırmacıların ve genel halkın göçe ilişkin kavrayışlarını artıracak; yerinde, akla yatkın ve kanıta dayalı katkılarda bulunmak olmuştur.

2016 yılının sonlarında IOM, Dünya Göç Raporları serisinin göçle ilgili gerçeğe dayalı bilgi birikimine küresel düzeyde yaptığı katkıyı en yüksek seviyeye ulaştırma düşüncesiyle, seride bazı yeni düzenlemelere giderek seriyi daha da geliştirme kararı almıştır. Artık seride yer alan her baskı iki ana kısımdan oluşmaktadır:

- I. Kısım: Göçle ve göçmenlerle ilgili kilit bilgiler (göçe ilişkin istatistikler de dahil olmak üzere);
- II. Kısım: Göçle ilgili karmaşık ve yeni gündeme gelen konular üzerine dengeli ve kanıta dayalı analizler.

2000 Dünya Göç Raporu

2003 Dünya Göç Raporu: Göç Yönetimi – Hareket Halindeki İnsanları Bekleyen Zorluklar ve Bunlarla Mücadele Yolları

2005 Dünya Göç Raporu: Uluslararası Göçte Fayda ve Maliyet

2008 Dünya Göç Raporu: Dönüşen Küresel Ekonomide İşgücü Hareketliliğinin Yönetimi

2010 Dünya Göç Raporu: Göçün Geleceği: Değişim Yolunda Kapasite Geliştirme

2011 Dünya Göç Raporu: Göç Konusunda Etkili İletişim Kurma

2013 Dünya Göç Raporu: Göçmen Refahı ve Gelişimi

2015 Dünya Göç Raporu: Göçmenler ve Kentler: Hareketlilik Yönetiminde Yeni Ortaklıklar

2018 Dünya Göç Raporu

2020 Dünya Göç Raporu

Raporlar serisinde tek temayı esas alan baskılardan bu iki kısımlı yapıya geçişte, göç araştırmaları, analizleri ve yayımlarında ve aynı zamanda okuyucu kitlesinin farklı beklentileri ve ihtiyaçlarında gerçekleşen önemli değişimlere ilişkin farkındalık etkili olmuştur. Göçe ilişkin kilit rakamlar ve göstergeler hakkında fikir edinmek isteyenler için I. Kısım, en güncel bilgi ve istatistikleri, okurların göç trendlerini, değişen göç kalıplarını ve süreçlerini, küresel ve bölgesel düzeylerde daha iyi anlamalarına imkân verecek şekilde, bir araya getirmektedir. II. Kısım ise, göç politikaları veya uygulamalarının belirli bir alanı üzerine çalışanlar için, sürecin içerdiği karmaşık dinamiklere daha derinlikli bir bakış sunmaktadır. Göç meselesi üzerindeki ilgi odağı ve dolayısıyla konunun karmaşıklığı yoğunlaştıkça tek bir tema ile sınırlandırılmış olan raporların, göçün küresel düzeyde geçirmekte olduğu daha kapsamlı dönüşümlere gerekli hassasiyeti gösterememe veya bunu tamamen göz ardı etme ihtimalinin farkındalığı da serinin yeniden düzenlenmesi kararında etkili olmuştur.

Revize edilen seride önemle üzerinde durulan bir başka unsur ise sağlayacağı “artı katma değer” olmuştur. Hükümetler arası ve artık Birleşmiş Milletler’e doğrudan bağlı bir örgüt olarak IOM’ın, Dünya Göç Raporu’nun yerinde, erişilebilir, akla yatkın, doğru ve dengeli bilgi ve analizler sağlayarak kamu yararına hizmet ettiğinden

emin olması kritik önem taşımaktadır. Samimi bir kaygı olarak belirtilebilecek bir başka unsur ise, özellikle göç yönetimi alanındaki yenilikler (Göç Yönetişimi Göstergeleri gibi) ışığında, gereksiz tekrarlardan ve örtüşmelerden kaçınmanın gerekliliğidir. Bu suretle Dünya Göç Raporları serisi, mevcut göç politikalarını veya yönetim biçimlerini betimlemek ya da haklarında değerlendirmelerde bulunmaktan ziyade, göç alanında siyasa yapıcılarının karşı karşıya geldikleri karmaşık ve yeni gündeme gelen konularda stratejik çözümlenmelerde bulunmaya imkân verecek yeni bir çerçeveye oturtulmuştur. Seri aynı alanda yapılmış diğer çalışmaları tekrarlamak yerine bütünlemektedir.

Üye Ülkelerdekiler de dahil olmak üzere okurlardan, göç üzerine çalışmalar yürüten akademisyenlerden ve genel okuyucu kitlesinden gelen olumlu tepkilerle birlikte elde edilen bulgular, yeniden düzenlenmiş serinin istenen hedeflere ulaşmakta başarılı olduğunu göstermektedir. 2018 Dünya Göç Raporu'nun, 2018 yılı boyunca ve bu yıl içerisinde (2019) önceki raporlara oranla sergilediği, indirilme sayılarındaki kayda değer ve tutarlı artış, cesaretlendirici diğer bir göstergedir.³⁰

2020 Dünya Göç Raporu

Dünya Göç Raporları serisinin yirminci yıldönümünü müjdeleyen bu baskı, küresel ve bölgesel düzeydeki göç istatistiklerinin bir güncellemesini ve aynı zamanda karmaşık göç meselelerinin betimleyici bir analizini sunarak, bir önceki raporun, yani 2018 baskısının sağladığı temel üzerine bina edilmiştir.

“Göçle ve göçmenlerle ilgili kilit bilgiler” konulu I. Kısım, küresel göç eğilimleri ve kalıpları, bölgesel boyutlar ve gelişmeler, ve IOM'in de dahil olduğu bir çok farklı kuruluşun ve akademisyenlerin göç araştırmalarına yaptıkları en güncel katkılar üzerine bir tartışmayı da barındıran ayrı bölümlerden oluşmaktadır. Bu üç bölüm öncelikli olarak, dünyanın farklı yerlerindeki IOM uzmanlarının, uygulayıcılarının ve yetkililerinin ilgili birçok başka kuruluştan elde edilen verilere dayanarak yaptıkları analizlerden yola çıkarak, IOM'in kurumsal kimliği altında üretilmiştir. II. Kısım'da yer alan yedi bölüm, göç konusunda çalışmalar yürüten uygulamalı ve akademik araştırmacılar tarafından kaleme alınmıştır ve bazıları aşağıda listelenmiş olan karmaşık ve yeni gündeme gelen göç konularını kapsamaktadır:

- göçmenlerin toplumlara olan katkıları;
- göç, dahil olma ve sosyal uyum;
- göç ve sağlık;
- çocuklar ve güvencesiz göç;
- göç ve çevresel değişime adaptasyon;
- kriz durumlarında kalan göçmenler; ve
- küresel göç yönetiminde güncel gelişmeler.

Bu konu başlıklarının belirlenmesinde zaruri olarak seçici ve öznel davranılmış olsa da, raporun II. Kısım'ındaki bütün bölümler, günümüzde dünya çapında yürütülen en belirgin ve en önemli göç tartışmalarının bazıları ile doğrudan ilişkilidir. Bu konuların birçoğu, göç ile ilgili karmaşık kamu politikası sorunlarına etkili, orantılı ve yapıcı çözümler üretebilme arayışında olan siyasa yapıcılarını bekleyen çıkmazların kalbinde yatmaktadır. Dolayısıyla bölümler, temel meselelerin açıklıkla tespit edilmesini, ilgili araştırmaların ve analizlerin eleştirel

30 Bu raporun 4. bölümünde yer verilen şekil 6, 2018 ve 2015 Dünya Göç Raporlarının indirilme istatistiklerini sunmaktadır.

bir bakış açısıyla incelenmesini ve geleceğe yönelik araştırma ve politika oluşturma önerilerinin tartışılmasını mümkün kılarak, hem güncel hem de gelecekte gündeme gelmesi muhtemel olan politika müzakerelerine ve tartışmalarına ışık tutma amacı gütmektedir. Bölümler, özellikle anlık bağlamların siyaset sahnelerinin önemli belirleyicileri oldukları gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, belirli politika “çözümlerini” savunan yönergeler olmaktan çok; yer yer oldukça ihtilafli da olabilen tartışmalara aydınlatıcı ve kolaylaştırıcı bir katkı niteliği taşımaktadırlar.

I. Kısım

2. Bölüm uluslararası göçmenler hakkındaki küresel veriler ve eğilimlere (stoklar) ve uluslararası göçe (akınlar) genel bir bakış sağlamaktadır. Bölüm aynı zamanda belirli göçmen gruplarına -örneğin; göçmen işçiler, mülteciler, sığınmacılar, ülkesinde yerinden edilmiş kişiler ve vatansız kişiler- ve işçi dövizlerine ilişkin bir tartışma da sunmaktadır. Bunlara ek olarak bölümde IOM’in elinde bulunan ve özellikle kayıp göçmenler, yardımlı gönüllü geri dönüş ve yeniden entegrasyon, yerinden edilme takibi ve insan ticareti ile ilgili olan, programa dayalı veriler bütününe başvurulmuştur. Bu veriler çoğu zaman küresel düzeyde veya temsili olmasa da, IOM’in ilgili küresel programlarında ve operasyonlarında gerçekleşmiş olan değişiklikler hakkında fikir verir niteliktedir.

Küresel bir bakışın ardından 3. Bölüm, göçün bölgesel boyutunun kilit özellikleri ve göç alanındaki gelişmeler üzerine bir tartışma ortaya koymaktadır. Söz konusu tartışma Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı’nca tanımlanmış olan altı dünya bölgesine odaklanmıştır: Afrika, Asya, Avrupa, Latin Amerika ve Karayipler, Kuzey Amerika, ve Okyanusya. Bu bölgelerin her biri için sunulan analiz, (i) nüfusla ilgili kilit istatistiklere genel bir bakışı; ve (ii) uluslararası örgütlerden, araştırmacılardan ve analistlerden edinilenler de dahil olmak üzere oldukça geniş bir yelpazeye sahip veri, bilgi ve analiz birikimine dayanarak yapılmış, göçün bölge özelinde gösterdiği “kilit özellikler ve gelişmelerin” özlü betimlemelerini içermektedir. Göç kalıplarının, eğilimlerinin ve konularının, altı ayrı bölgenin her biri içerisinde gösterdiği çeşitliliği de izah edebilmek adına, “kilit özellikler ve güncel gelişmelerin” betimleyici anlatıları alt bölgesel düzeylerde sunulmuştur.

Göç üzerine, akademisyenler, hükümetler, hükümetler arası kuruluşlar ve düşünce kuruluşları gibi çok çeşitli aktörler tarafından yürütülmekte olan araştırmalar ve analizler oldukça fazladır. 4. Bölüm bu türden katkılara, konu hakkında ilk olarak *2018 Dünya Göç Raporu*’nda yayınlanmış olan ilgili bölümü güncelleyerek, seçkilerle genel bir bakış sağlamaktadır. Bu genel değerlendirme, bir kısmı Ülkeler ve diğer aktörleri bilgilendirmek üzere Küresel Göç Mutabakatı müzakereleri kapsamında özel olarak hazırlanmış (mutabakat süreci ve sonuçları için bu raporun 11. bölümüne başvurunuz) ve akademisyenler ile hükümetler arası kuruluşlar tarafından, özellikle hükümetler arası kuruluşlardan gelen katkıların zirveye ulaştığı 2017 ve 2018 yıllarında yayınlanmış olan göç araştırmalarının çıktıkları üzerinde durmaktadır.

II. Kısım

II.Kısım’ın açılış bölümü, göçmenlerin hem hedef ülkedeki hem de geldikleri menşe yerlerde yaşamakta olan toplumlara yaptıkları tarihsel ve güncel katkıları incelemektedir. Bu bakış açısıyla, göçmenlerin sağladıkları katkıların üç temel alanına odaklanmaktadır: sosyokültürel, sivil-politik ve ekonomik. Göç ve göçmenler üzerine yürütülen tartışmaların çoğunlukla olumsuz şekilde çarpıtılarak yapıldığı bir ortamda, göçmenlerin çok çeşitli şekillerde olumlu katkılarda buldukları gerçeği kolaylıkla gözden kaçabilmektedir. Bir “gerçeğe uygunluk değerlendirmesi” niteliğinde olan 5. Bölüm, sunduğu analizi göçmenlerin küresel

düzeydeki katkılarına ilişkin farkındalığın önünde yükselmekte olan engeller bağlamına oturarak, sıklıkla göz ardı edilen önemli bir konuyu aydınlatmaktadır. Bölüm konuyu, politika oluşturma amaçlı müzakereler ve gelecek araştırma girişimleri açısından yansımalarının da ana hatlarını çizerek sonuca bağlamaktadır.

6. Bölüm göçmenlerin ev sahibi ülke toplumlarında yeni kültürlere, geleneklere, toplumsal değerlere ve dillere uyum sağlama gibi süreçlerden geçtikleri, dahil olma konusunu eleştirel bir bakış açısıyla incelemektedir. Bölüm, konuya ilişkin politika yaklaşımlarının ve terminolojinin tarihsel gelişimine genel bir bakış sağlamaktadır. Farklı paydaşların göçmenlerin dahil olma süreçlerinin optimizasyonunda üstlendikleri rolleri tartışmanın yanı sıra, dahil olma konusu ile doğrudan veya dolaylı şekilde bağlantılı olan siyaset sahnelerinin önemini de ele almaktadır. Bölüm politika karşılıkları oluşturma açısından çıkarımlar üzerine bir tartışma ile son bulmaktadır.

Sağlık ve göç konuları beraber değerlendirildiğinde, çoğu kez sadece kriz bağlamı hesaba katılır; oysaki, ikisi arasındaki bağlantılar sanıldığından çok daha karmaşıktır. 7. Bölüm sağlık ve göç ile ilgili kilit konulara ilişkin genel bir analizi, kazanımlar, kırılmalıklar ve başa çıkma mekanizmaları gibi noktaları da içerecek şekilde sunmaktadır. Bölüm akabinde, göç ve sağlık yönetimindeki açıklar da dahil olmak üzere, sağlık sistemlerinin ürettiği çözümler ve en çok rağbet gören yaklaşımlar üzerine bir incelemede bulunmaktadır. İyi uygulama yönergelerinden alınabilecek dersler ile göç ve sağlık konusundaki küresel gündemler hakkında da bilgi verilmektedir.

8. Bölüm, alışlagelmiş kalıplara uygun şekilde, güvenli bir ortamda aile refakatinde veya aileyi takip ederek gerçekleşen çocuk göçünden ziyade; güvencesiz şekilde aile desteği olmaksızın düzensiz yollarla gerçekleşen çocuk göçü üzerinde durmaktadır. Bölüm, açıklayıcı bir yaklaşım benimseyerek, farklı çocuk göçü tiplerini ve bunların dinamiklerini ve çocuk göçü verilerine ilişkin konuları ayrıntılı olarak incelemektedir. Çocuk göçmenler söz konusu olduğunda karşılaşılan korumaya dair temel güçlükleri tartışmakta; güncel konular ve bu türden sorunların aşılması için geliştirilmekte olan politikaları irdelemektedir. Bölüm çocuk göçmenleri bekleyen temel ve güncel sorunları incelemekte ve sonuç kısmında politika çözümleri ve araştırma öncelikleri üzerinde durmaktadır.

İnsan hareketliliği ve çevresel faktörler ve iklim değişikliği ile başa çıkarak uyum sağlama konularında genel bir bakış açısı sağlayan 9. Bölüm, dünyanın çeşitli yerlerinde yapılmış olan deneysel araştırmaları incelemektedir. İklim değişikliğinin özellikle risk altında bıraktığı, örneğin; dağlık ve kurak alanlar, kıyı şeridinden oluşan alanlar ve şehirler gibi farklı ekolojik bölgelerde görülen adaptif davranışlara örnekler sunulmaktadır. Bu örnekler, göçün adaptif biçimlerinden en az bir tanesi ya da birçoğunu destekleyen stratejilere değinmektedir. Bölüm, çevresel değişiklikler ve iklim değişikliği karşısında, insan hareketliliği boyutu özelinde geliştirilen uluslararası politika karşılıklarını oluşturan çerçevelere ilişkin bir özet de sunmaktadır. Bölüm araştırma, politika geliştirme ve uygulama alanındaki hedefler doğrultusunda sunulan önerilerle son bulmaktadır.

10. Bölüm göçmenlerin içerisine sürüklendikleri krizleri ele almaktadır. Sel, fırtına, çatışma, siyasi ve ekonomik kriz gibi örneklerden yola çıkarak, mevcut acil durum destekleri ve ivedi koruma önlemlerini incelemektedir. Bölüm, farklı göçmen tiplerinin bu durumdaki gereksinimlerine, yerel, bölgesel ve uluslararası düzeyde verilen politik karşılıkları ve bu tepkilerin ne derece etkili olduğu konularında genel bir bakış açısı sağlamaktadır. Kriz Ülkelerindeki Göçmenler İnisiyatifi'nin [*Migrants in Countries in Crisis Initiative*] birikimlerinden de faydalanarak, krize hazırlık ve kriz sonrası iyileşme konularında karşılaşılabilecek farklı bağlamları, çözüm yollarını, açıkları ve alınan dersleri irdelemektedir. Bölüm çeşitli ülkelerde riskli ve kırılmalı durumlarla karşı karşıya gelen göçmenlere ilişkin mevcut verilerin genel bir değerlendirmesini yapmakta ve bunların açıklarını tespit etmekte ve çözüm girişimlerinin politika oluşturma ve pratik uygulamadaki yansımaları ile son bulmaktadır.

11. Bölüm, başlığından da anlaşılacağı üzere, son raporun üzerinden geçen iki yıl içerisinde küresel göç yönetişimi alanında yaşanan temel gelişmeleri belgeleyerek, *2018 Dünya Göç Raporu*'nun ilgili bölümüne bir güncelleme sunmaktadır. Bölüm, iki küresel mutabakatın tasarlanması ve kabul edilmesi süreçlerine ilişkin betimleyici bir analiz; her ikisinin de içeriklerine, bir araya geldikleri veya ayrıştıkları noktalara ilişkin özlü bir çözümleme; ve küresel göç yönetişimi çerçevesine ne yönde etki ettiklerine, gelecek için olası yansımalara ve uygulama aşamasında karşılaşılabilecek zorluklara dair bir değerlendirme sunmaktadır. Bölüm, Ülkelerin mutabakatların hayata geçirilmesi, takipleri ve ilerleyişleri ile ilgili denetimlerin yapılması konusundaki taahhütleri ne ölçüde yerine getirdiklerini tartışmakta; ve Küresel Göç Mutabakatı'nı desteklemek üzere kurumsal mimari üzerinde yapılmış değişiklikleri özetlemektedir. Bölüm ayrıca uzun vadeli etkileri olan konular ve geleceğe yönelik değerlendirmeler üzerinde de durmaktadır.

Bu dünya göç raporu, bütünüyle değerlendirildiğinde, göçün karmaşıklığına ve artan belirsizlikler karşısındaki çeşitli dışavurumlarına ilişkin kolektif farkındalığımızı derinleştirmeye yardımcı olmak amacıyla hazırlanmıştır. Umuyoruz ki bütün okurlar bu baskıdan yeni bir şeyler öğrenir ve bu baskının içeriğini kendi iş sahaları, çalışmaları ve diğer etkinlikleri için bir referans kaynak olarak kullanabilirler.

Kaynakça*

AlSayyad, N. ve M. Guvenc

- 2015 Virtual uprisings: On the interaction of new social media, traditional media coverage and urban space during the “Arab Spring”. *Urban Studies*, 52(11).

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı [United Nations Department of Economic and Social Affairs] (UN DESA)

- 2003 *Long-Range Population Projections: Proceedings of the United Nations Technical Working Group on Long-Range Population Projections*. Birleşmiş Milletler Genel Merkezi, New York. Erişim adresi www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/trends/population-projections.pdf.

- 2015 *Trends in International Migrant Stock: Migrants by Destination and Origin*. UN DESA, New York. Erişim adresi www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.asp.

- 2019a *International Migrant Stock 2019*. UN DESA, Nüfus Birimi, New York. Erişim adresi www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp (26 Eylül 2019 tarihinde erişildi).

- 2019b *World Population Prospects 2019. Highlights*. ST/ESA/SER.A/423, UN DESA, Nüfus Birimi, New York. Erişim adresi https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2019_Highlights.pdf.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu [United Nations General Assembly] (UNGA)

- 2016 *New York Declaration for Refugees and Migrants*. A/RES/71/1, 3 Ekim. Erişim adresi www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_71_1.pdf.

Burns, A. ve S. Mohapatra

- 2008 *International migration and technological progress*. Göç ve Kalkınma Brifingi [Migration and Development Brief] 4, Dünya Bankası, Vaşington D.C.

Castles, S.

- 2010 Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(19):1565–1586.

Czaika, M. ve H. de Haas

- 2014 The globalization of migration: Has the world become more migratory? *International Migration Review*, 48(2):283–323.

De Witte, M.

- 2018 Stanford research explores the complexities of global immigration, from past to present, 18 Nisan 2018, *Stanford News*. Erişim adresi <https://news.stanford.edu/2018/04/18/examining-complexities-migration/>.

* Kaynakçada verilen bütün internet bağlantıları raporun yayımlanma tarihi itibarıyla günceldir.

Dünya Ekonomik Forumu [World Economic Forum] (WEF)

- 2019 *Transformation Map on Migration* (düzenleyen Marie McAuliffe, IOM). WEF, Cenevre, İsviçre. Erişim adresi <https://intelligence.weforum.org/topics/a1Gb000000LGr8EAG?tab=publications>.

Faist, T. ve N. Glick-Schiller (ed.)

- 2009 Migration, development and transnationalization: A critical stance. Papers in Special Section, *Social Analysis*, 53(3):106–122.

Fotaki, M.

- 2014 Narcissistic elites are undermining the institutions created to promote public interest. British Politics and Policy blog, Londra Ekonomi Okulu [London School of Economics], Londra, 21 Şubat. Erişim adresi <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/narcissism-and-perversion-in-public-policy/>.

Friedman, T.L.

- 2016 *Thank You for Being Late: An Optimist's Guide to Thriving in the Age of Accelerations*. Allen Lane, New York.

Goldin, I., G. Cameron ve M. Balarajan

- 2011 *Exceptional People: How Migration Shaped Our World and Will Define Our Future*. Princeton University Press, Princeton.

Hall, K. ve D. Posel

- 2019 Fragmenting the Family? The complexity of household migration strategies in post-apartheid South Africa. *IZA Journal of Development and Migration*, 10(2). Erişim adresi <https://doi.org/10.2478/izajodm-2019-0004>.

Hochschild, J. ve J. Mollenkopf

- 2008 The complexities of immigration: Why Western countries struggle with immigration politics and policies. Göç Politikaları Enstitüsü [Migration Policy Institute], Vaşington D.C.

Ikenberry, G.K.

- 2018 The end of liberal international order? *International Affairs*, 94(1):7–23.

Juskalian, R.

- 2018 Inside the Jordan refugee camp that runs on blockchain. *MIT Technology Review*, 12 Nisan. Erişim adresi www.technologyreview.com/s/610806/inside-the-jordan-refugee-camp-that-runs-on-blockchain/.

Kapur, D.

- 2001 Diasporas and technology transfer. *Journal of Human Development*, 2(2):265–286.

Khadria, B.

- 2004 Human resources in science and technology in India and the international mobility of highly skilled Indians. Bilim, Teknoloji ve Endüstri Çalışma Dökümanı [Science, Technology and Industry Working Paper] 2004/7, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı [Organisation for Economic Co-operation and Development] Paris. Erişim adresi [www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DSTI/DOC\(2004\)7&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=DSTI/DOC(2004)7&docLanguage=En).

- King, R.
2012 Theories and typologies of migration: an overview and a primer. Çalışma Dökümanı. Malmö Üniversitesi, Malmö.
- Koser, K.
2016 *International Migration: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- Latonero, M., K. Hiatt, A. Napolitano, G. Clericetti ve M. Penagos
2019 Digital Identity in the Migration & Refugee Context: Italy Case Study. Coalizione Italiana Libertà e Diritti Civili (CILD), Roma. Erişim adresi https://datasociety.net/wp-content/uploads/2019/04/DataSociety_DigitalIdentity.pdf.
- Mauldin, J.
2018 The age of change is coming, and these tech trends will drive economic growth. *Forbes*, 29 Ağustos. Erişim adresi www.forbes.com/sites/johnmauldin/2018/08/29/the-age-of-change-is-coming-and-these-tech-trends-will-drive-the-next-decades-economic-growth/#6e78467131fd.
- McAuliffe, M.
2016 How transnational connectivity is shaping irregular migration: Insights for migration policy and practice from the 2015 irregular migration flows to Europe. *Migration Policy Practice*, 6(1):4–10.
2018 The link between migration and technology is not what you think. *Agenda*, Dünya Ekonomik Forumu [World Economic Forum], Cenevre, 14 Aralık. Erişim adresi www.weforum.org/agenda/2018/12/social-media-is-casting-a-dark-shadow-over-migration/.
- Mishra, P.
2017 *Age of Anger: A History of the Present*. Farrar, Straus and Giroux, New York.
- Muggah, R. ve I. Goldin
2019 How to survive and thrive in our age of uncertainty. *Agenda*, Dünya Ekonomik Forumu [World Economic Forum], Cenevre, 7 Ocak. Erişim adresi www.weforum.org/agenda/2019/01/how-to-survive-our-age-of-uncertainty-muggah-goldin/.
- Parsons, C.R., R. Skeldon, T.L. Walmsley ve L.A. Winters
2007 Quantifying international migration, a database of bilateral stocks. *International Migration, Economic Development and Policy* (Ç. Özden ve M. Schiff, ed.). Dünya Bankası [The World Bank], Vaşington, D.C., s. 17–58.
- Rawnsley, A.
2018 Democracy is more fragile than many of us realised, but don't believe that it is doomed. *The Guardian*, 21 Ocak. Erişim adresi www.theguardian.com/commentisfree/2018/jan/21/democracy-is-more-fragile-than-many-of-us-realised-but-do-not-believe-that-it-is-doomed.

Ritholtz, B.

- 2017 The world is about to change even faster: Having trouble keeping up? The pace of innovation and disruption is accelerating. *Bloomberg Opinion*, 6 Temmuz. Erişim adresi www.bloomberg.com/opinion/articles/2017-07-06/the-world-is-about-to-change-even-faster.

Sanchez, G.

- 2018 Critical perspectives on clandestine migration facilitation: An overview of migrant smuggling research. *Journal on Migration and Human Security*, 5(1):9–27.

Schwab, K.

- 2016 The Fourth Industrial Revolution: What it means, how to respond. *Agenda*, Dünya Ekonomik Forumu [World Economic Forum], Cenevre, 14 Ocak. Erişim adresi www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond/.

Skeldon, R.

- 2018 *International migration, internal migration, mobility and urbanization: Towards more integrated approaches*. Göç Araştırmaları Serisi [Migration Research Series], Döküman No 53, IOM, Cenevre.

Stone, T.

- 2016 History tells us what may happen next with Brexit & Trump. *Medium*, 23 Temmuz. Erişim adresi <https://medium.com/@tswriting/history-tells-us-what-will-happen-next-with-brexit-trump-a3fe154714>

Triandafyllidou, A.

- 2018 Globalisation and migration. In: *Handbook on Migration and Globalisation* (A. Triandafyllidou, ed.). Edward Elgar, Cheltenham.

Uluslararası Çalışma Örgütü [International Labour Organization] (ILO)

- 2018 *ILO Global Estimates on International Migrant Workers – Results and Methodology*. 2. baskı. ILO, Cenevre. Erişim adresi www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_652001.pdf.

Uluslararası Göç Örgütü [International Organization for Migration](IOM)

- 2000 *2000 Dünya Göç Raporu [World Migration Report 2003]*. IOM, Cenevre. Erişim adresi <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2000>.
- 2003 *2003 Dünya Göç Raporu: Göç Yönetimi – Hareket Halindeki İnsanları Bekleyen Zorluklar ve Bunlarla Mücadele Yolları [World Migration Report 2003: Managing Migration Challenges and Responses for People on the Move]*. IOM, Cenevre. Erişim adresi <http://publications.iom.int/books/world-migration-report-2003-managing-migration>.
- 2017 *2018 Dünya Göç Raporu [World Migration Report], 2018*, IOM, Cenevre. Erişim adresi <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2018>.